

Dr Paula Pavlek,
Poljoprivredni fakultet, Zagreb

OPIS NEKIH SORATA SALATE GLAVATICE
Lactuca sativa var capitata

Od salate — *Lactuca sativa* L — kultiviraju se tri varijeteta:

Lactuca sativa L var capitata

Lactuca sativa L var acephala

Lactuca sativa L var romana

Posljednjih godina uvezen je priličan broj stranih sorata salate svih spomenutih varijeteta. Najrašireniji je var capitata. U razdoblju od tri godine (od 1960. do uključivši 1962. godinu) ispitivali smo neke sorte var capitata. Tačnije bi bilo definirati da su provjeravana, kod nekih stranih i udomaćenih sorata, neka morfološka i biološka svojstva u uvjetima sjeverozapadne Hrvatske.

Uz neke morfološke karakteristike (oblik, boja, veličina i težina glave), te uz biološke karakteristike (dužina vegetacionog perioda) za naše klimatske uvjete ima neposredno značenje i reakcija određenih sorata na dužinu dnevnog osvjetljenja i temperaturu, odnosno djelovanje tih vanjskih uvjeta na skraćivanje vegetacionog perioda, tj. na pojavu fruktifikacije prije glavice.

Prema tome, kod slijedećih sorata ćemo označiti i to svojstvo.

Kod salata glavatice (*Lactuca sativa* var capitata) razlikujemo dva tipa:

1) tip kristalke — lišće koje tvori glavicu, na rubu je slabo valovito te konzistentno i hrskavo;

2) tip maslenke — lišće koje tvori glavicu na rubu je ravno, nježno i mekano (od toga i ime — maslenka ili buterica).

U oba tipa ima ranih, srednjih i kasnih sorata.

Sve spomenute sorte promatrane su na pokušalištu Zavoda za vrtlarstvo, Poljoprivrednog fakulteta u Zagrebu.

Kao najznačajnije morfološke karakteristike uzete su:

1. promjer glave
2. visina glave
3. težina glave
4. boja lišća

a od bioloških karakteristika uzeta je u obzir dužina vegetacije (od sadnje do tehnološke zriobe, odnosno do početka fruktifikacije — ukoliko do te pojave dolazi prije razvoja glave).

Rjavka je porijeklom iz Čehoslovačke, tipa maslenke. Lišće joj je zelenocrvene boje, razvija male glave. U tehnološkoj zriobi (sredina lipnja — sjetva krajem ožujka u kljajalištu, sadnja u travnju) težina glavice je bila srednja oko 0,150 kg. Promjer glave iznosi (srednja vrijednost) 15,8 × 15,2 cm, a visina oko 15,5 cm.

Nije pogodna za ranu ljetnu proizvodnju jer od ukupnog broja biljaka oko 70% prijevremeno fruktificira. Dužina vegetacije iznosi 52 dana. Boja sjemena je svijetla.

Majnika je porijeklom iz Čehoslovačke, tipa maslenke. Razvije glave glatkog zelenog lišća, sijana je u klijalištu, a presađivana u travnju za rani ljetni uzgoj. Sredinom lipnja 48% biljaka je prijevremeno fruktificiralo, ostale biljke su razvile glave prosječne težine 0,25 kg. Promjer glave iznosi 24,5 × 22,4 cm, a visina 14,4 cm. Dužina vegetacije iznosi (od 23. IV do 14. VI) 52 dana.

Novosadska majska maslenka je novosadska selekcija, tipa maslenke. Tvori lijepe glave, lišće je zelene boje, prosječna težina oko 0,200 kg. Promjer rozete (srednji) je 23,0 × 20,8 cm, a visina 13,8 cm. Dužina vegetacije iznosi oko 58 dana kod ranog ljetnog uzgoja. U tom periodu uzgoja ne dolazi do fruktifikacije.

Kod jesenske sjetve (sredinom listopada sjetva, a krajem studenog sadnja) dužina vegetacije iznosi oko 6 mjeseci. Prosječna težina glave je 0,156 kg. Dosta slabo prezimljuje. Došla bi eventualno u obzir za jesensko-zimski uzgoj, te bi se i u tom pravcu mogla provesti selekcija. Boja sjemena je tamna.

Atracija je njemačkog porijekla. Tip je maslenke. Lišće je svijetlozeleno boje, ravnog ruba. Kod ranog ljetnog uzgoja duljina vegetacije oko 2 mjeseca. Prosječna težina glave oko 0,230 kg. Promjer rozete 24,0 × 24,0 cm, a visina 12,9 cm. Obzirom na duljinu vegetacije, nije jednolična. 60% biljaka tehnološki sazori u drugoj dekadi lipnja, a 40% tehnološki sazori oko tjedan dana kasnije.

Od druge berbe oko 25% biljaka fruktificira, a ostale, koje su savile glavu, su sitnije negoli one od prve berbe.

Bila bi prikladna za proljetni uzgoj. Pokušaj jesensko-zimske sjetve nije uspio jer sorte Atracija slabo prezimljuje. Boja sjemena je bijela.

Cazart je reprodukcija sjemena Polj. fakulteta, Zagreb. Razvija okrugle glave, rub lista ravan. Tip maslenke. Kod ranog ljetnog uzgoja razvija glave promjera 13,2 × 12,4 cm, a visina 13,3 cm. Prosječna težina glave 0,207 kg. Kod naznačenog roka sjetve duljina vegetacije od sadnje do berbe 2 mjeseca. Rezistentnost prema fruktifikaciji vrlo dobra. Sjeme tamne boje.

Nansen je tip maslenke. To je reprodukcija sjemena Polj. fakulteta, Zagreb. Razvija okruglaste glavice zelenožute boje. Promjer glave (prosječno) je 18,6 × 16,8 cm, a visina 14,8 cm. Prosječna težina glave iznosi 0,152 kg. Izrazito je zimska sorta. Duljina vegetacije — od sadnje do berbe je oko 6,6 — — 7,5 mjeseci. Sjeme je svijetlo.

Stuttgarter Wunder je provenijenca sjemena firme Ohlsens — Enke (Danska). Tip je maslenke. Razvije okruglaste glavice promjera 17,4 × 18,4 cm. Visoka je 15,6 cm. Prosječna težina glavice iznosi oko 0,156 kg. Kod ljetnog uzgoja (sadnja sredinom lipnja, berba krajem kolovoza) fruktificira oko 18% biljaka. Dužina vegetacije (od sadnje do berbe) je 2,5 mjeseca. Sjeme je tamne boje.

Trocadero la Preferée je provenijenca Fratelli Ingegnoli, Milano. Tip je maslenke, lišće joj je tamnozeleno boje. Promjer glave iznosi $21,7 \times 25,9$ cm, a visina 17,9 cm. Prosječna težina glave je 0,115 kg. Kod ljetnog uzgoja (sadnja sredinom lipnja — berba krajem kolovoza) 73% biljaka fruktificira. Dužina vegetacije kod ljetnog uzgoja iznosi 2,5 mjeseca. Boja sjemena je tamna.

Trocadero je sjeme dobiveno iz Danske od firme Ohlsens — Enke. Tip je maslenke, lišće je tamne zelenoplave boje. Promjer glave $17,8 \times 19,8$ cm, a visina 16,0 cm. Prosječna težina glave 0,150 kg. Kod ljetnog uzgoja (sadnja sredinom lipnja — berba krajem kolovoza — vegetacija od sadnje do berbe 2,5 mjeseca) oko 68% biljaka fruktificira. Sjeme je svijetle boje.

Pommee grosse blonde tetue — Sjeme je dobiveno od Fratelli Ingegnoli, Milano. Tip je maslenke. Osjetljiva je na više temperature. Kod ljetnog uzgoja oko 30% fruktificira. Promjer glave je $19,5 \times 21,0$ cm, a visina 15,2 cm. Prosječna težina glave iznosi 0,115 kg. Dužina vegetacije od sadnje do berbe (ljeti) 2,5 mjeseca. Sjeme je svijetle boje.

Big — Boston — Sjeme je dobiveno od firme Ohlsens—Enke (Danska). Tip je maslenke. Promjer glave $13,4 \times 16,7$ cm, visina 13,7 cm. Prosječna težina glave iznosi 0,102 kg. Kod ljetnog uzgoja je fruktificiralo 32% biljaka. Sjeme je svijetle boje.

Böttnerstreib früher je kljališna sorta. Porijeklom je iz Njemačke. Reprodukcijska sjemena Polj. fakultet, Zagreb. Promjer glave iznosi $16,3 \times 13,2$ cm, a visina 9,5 cm. Prosječna težina glave 0,100 kg. Dužina vegetacije iznosi (od sadnje do berbe) 1,5 mjesec. Kod uzgoja u kljalištu nijedna biljka ne fruktificira premda ima kratki stadij fotoperiode. Sjeme je svijetle boje.

Chou de Naples — Provenijenca Milano, Fratelli Ingegnoli. Tip je maslenke, glave tamnozeleno boje. Promjer glave je $15,1 \times 16,1$ cm, a visina 19,2 cm. Prosječna težina glave 0,350 kg. Kod proljetno-ljetnog uzgoja fruktificira oko 2% biljaka, a kod ljetnog — 83%. Duljina vegetacije iznosi 1,5—2 mjeseca. Sjeme je svijetle boje.

Majska kraljica je porijeklom iz Njemačke. Reprodukcijska sjemena Polj. fakulteta, Zagreb. Tip je maslenke. Prosječna težina glave 0,223 kg, promjer $17,0 \times 15,8$ cm, a visina 13,0 cm. To je tipična kljališna sorta. Kod ljetnog uzgoja fruktificira cca 9% biljaka. Sjeme je svijetle boje.

Dalmatinska ledenka — domaća kristalka. Reprodukcijska sjemena Instituta za Jadranske kulture, Split. Tip je kristalke. Tvori glave tamnozeleno glatkog lišća. Kod ranog ljetnog uzgoja (berba u drugoj i trećoj dekadi lipnja) vegetacioni period iznosi oko 2 mjeseca. Ne dozrijeva (tehnološki) jednolično. Kod prve berbe, na koju otpada 20%, u pravilu ne fruktificira, a kod druge (potkraj lipnja) na koju otpada 80% od ukupnog priroda, fruktificira oko 10% biljaka. Prosječna težina glave je 0,42 kg. Promjer glave iznosi $31,8 \times 32,6$ cm, a visina 18,1 cm.

Bila bi prikladna za proljetni uzgoj. Kod jesenske sjetve (kraj X mjeseca) odnosno sadnje (kraj XI mjeseca) berba u drugoj dekadi svibnja (duljina vegetacije cca 5,5 mjeseci) biljke osrednje prezime. Ne preporučuje se za jesensko-zimski uzgoj u uvjetima kontinentalne klime. Sjeme je svijetle boje.

Uncum je provenijenca Ohlsens—Enke, Danska. Tip je kristalke. Lišće joj je tamnozeleno boje, svijetlija je od Dalmatinske ledenke, a tamnija od Svibanjske sa smeđecrnim pjegama. Kod ranog ljetnog uzgoja (berba u drugoj dekadi lipnja) oko 75% biljaka fruktificira. Kod toga roka uzgoja vegetacije od oko 2 mjeseca razvije glave prosječne težine 0,31 kg. Promjer glave iznosi 31,9 × 33,8 cm, visina 21,5 cm. Nije prekladna ni za ljetni, ni za zimski uzgoj. Sjeme je svijetle boje.

Batavija je provenijenca Milano, Fratelli Ingegnoli. Tip je kristalke. Lišće joj je zelene boje, ravnog, malo valovitog ruba. Ne dozori najedamput nego od prve do druge berbe u razmaku od jednog tjedna. Od ukupnog broja biljaka fruktificira 19%. Duljina vegetacije iznosi kod ranog ljetnog uzgoja oko 2 mjeseca. Prosječna težina glave je 0,350 kg, prosječni promjer rozete 30,1 × 29,4 cm, a visina 19,6 cm.

Pod nazivom **Batavia blonde borde rouge** (Batavija svijetla sa crvenim obrubom) nabavljeno sjeme kod Fratelli Ingegnoli, Milano. Lišće je svijetlozeleno boje sa crvenim obrubom. Duljina vegetacije iznosi oko 2,5 mjeseca (sadnja sredinom VI mjeseca, a berba početkom VIII mjeseca). Prosječna težina glave je oko 0,240 kg, promjer 32,2 × 35,5 cm, a visina 22,1 cm. Ta selekcija Batavije ne fruktificira kod naznačenog roka uzgoja.

Batavia grün — sjeme je dobiveno iz Danske od firme Ohlsens — Enke. Tamno je zelene boje. Prosječna težina glave je 0,163 kg, visina 19,3 cm, promjer 21,7 × 21,2 cm. Dužina vegetacije (rok sadnje i berbe) kao i kod Batavia blonde borde rouge. 20% biljaka fruktificira. Sjeme je svijetle boje.

Batavia Grenobloise No 11614 je provenijenca Bourget — Francuska (sjeme svijetlo) i **Batavia Gloire du Dauphine** No 11355 (sjeme tamno) provenijenca Bourget — Francuska fruktificirale su sve biljke kod roka sadnje od sredine lipnja.

Ljubljanska ledenka je salata tipa kristalke porijeklom iz Slovenije. Reprodukcijska sjemena Poljoprivredni fakultet, Zagreb.

Kod ranog ljetnog uzgoja promjer glave je 15,3 × 14,6 cm, a visina 17,1 cm. Prosječna težina glave 0,330 kg. Dužina vegetacije kod naznačenih rokova od sadnje do berbe je 2 mjeseca.

Rubovi lišća su slabo valoviti, list je slabo navoran naročito oko glavnog rebra. Rezistentnost prema fruktifikaciji je osrednja. Boja sjemena je svijetla.

Kristal zelena je njemačkog porijekla. Reprodukcijska sjemena Poljoprivrednog fakulteta, Zagreb. Lišće je zelene boje. Po genotipu je slična Ljubljanskoj ledenki. Razlikuje se po odnosu na fruktifikaciju: kod viših temperatura i dužeg dana veći dio biljaka fruktificira. Kod uzgoja za ranu ljetnu potrošnju dužina vegetacije iznosi oko 2 mj., promjer glave 14,2 × 13,8 cm, visina 11,9 cm, a prosječna težina glave 0,156 kg. Nije prikladna za kasnu ljetnu proizvodnju. Boja sjemena je svijetla.

Kristal žuta je reprodukcija sjemena Poljoprivrednog fakulteta, Zagreb, tip je kristalke. Po fenotipu je slična Ljubljanskoj ledenki. Lišće svijetlo-

zelenožute boje. Kod uzgoja za ranu ljetnu potrošnju srednje otporna na fruktifikaciju. Nije prikladna za kasnu ljetnu proizvodnju, jer fruktificira. Prosječna težina glave 0,276 kg, promjer glave 21,2×23,3 cm, a visina glave 19,1 cm. Sjeme je svijetlo.

Kristal ljetna žuta (Zagrebačka) je selekcija Zavoda za vrtlarstvo Poljoprivrednog fakulteta, Zagreb. Po fenotipu je slična Kristal žutoj: lišće je svijetlo zelenožute boje, na rubu slabo valovito, tvori zbijene glave prosječne težine 0,280 kg. Promjer glave je 22,3×23,5 cm, s visina 19,2 cm.

Osnovna razlika između Kristal ljetne žute i Kristal žute je što prva ima veliku otpornost prema fruktifikaciji, pa je prikladna za ljetni uzgoj (berba tokom VI do VIII mjeseca).

Brillant žuta — provenijenca Danska (Ohlsens — Enke). Sijana je za jesensku proizvodnju u lipnju. Međutim sve su biljke već u stadiju presadnice počele fruktificirati što ukazuje da nije prikladna za taj termin uzgoja, nego da je to rana kljališna sorta. Sjeme je svijetlo.

Dania original je provenijenca Ohlsens — Enke, Danska. Kod rane ljetne sjetve (početak lipnja) presadnice još u rasadištu počinju fruktificirati što ukazuje da je to rana kljališna sorta.

Slijedeće sorte salate dobivene od sjemenske firme Sluiz — Enkhuizen (Holandija) kod sjetve početkom lipnja u stadiju presadnica fruktificiraju:

1. Venloer Butterkopf (sjeme tamno)
2. Kagraner Sommer (sjeme tamno)
3. Resistent Original (sjeme tamno)
4. Stuttgarter Sommer (sjeme tamno)
5. Prado (sjeme svijetlo)
6. Vunder von Zwijndrecht (sjeme tamno)

Kao što se vidi iz sorata, dužina vegetacije kao i pojava fruktifikacije, ovisi o roku sjetve odnosno sadnje.

Svojstva kratkog stadija fotoperiode i prijevremene fruktifikacije su naročito nepovoljna kod ljetnog uzgoja salate. Za taj rok traži se ili sorta sa dugim stadijem fotoperiode, ili pak da su neutralne obzirom na to svojstvo.

SUMMARY

Examined were during three years (1960 — 1962) on the experiment plots of the Institute for Horticulture of the Agriculture of the Agricultural Faculty in Zagreb, a number of sorts of the salad *Lactuca sativa* var. capitata of the type »Maslenka« and »Kristalka«. Established was that at definite sowing and planting times under some morphological and biological characters (form and size of head, colors of head and seed, and length of the growing season also the resistance against a premature fructification under the conditions of North — western Croatia provided occurs. Of the investigated sorts provided for an early summer and summer production under the circumstances of North —

western Croatia the following ones can be taken into consideration: »Novosadska majska Maslenka«, »Ljubljanska ledenka«, »Cazart« and Batavia Blonde Rouge«.

LITERATURA

1. Becker — Dillingen: Handbuch des gesamten Gemuesebaues, Berlin 1950.
2. Kampe—Basse—Glaschke—Schreiber: Gemuesesorten II. Teil, Berlin 1956.
3. Pavlek, P: »Povrcarstvo« (opći-uvodni i specijalni dio), Zagreb, 1965.